

УДК 37.091.3:78

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧА СИНЕСТЕЗІЙНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ МИСТЕЦТВ

Рахманова О. К.

Стаття присвячена темі актуалізації інтегрованих уроків музичного мистецтва в теорії і художній практиці педагогічної освіти. У статті розглядаються основні складові частини поняття феномену інтеграції дисциплін художньо-естетичного циклу. Зокрема, увагу сконцентровано на характерних особливостях художньо-творчої синестезійності як полімодального явища, що проявляється в художній культурі, насамперед, як тенденція синтезу та інтеграції різних видів мистецтва, прояву в мистецтві нових синтетичних форм, що призводить до становлення принципово нового типу культури.

Ключові слова: синестезія, художньо-творча синестезійність, інтеграція, інтегрований урок музичного мистецтва.

Статья посвящена теме актуализации интегрированных уроков музыкального искусства в теории и художественной практике педагогического образования. В статье рассматриваются основные составные части понятия феномена интеграции дисциплин художественно-эстетического цикла. В частности, внимание сконцентрировано на характерных особенностях художественно-творческой синестетичности как полимодального явления, которое проявляется в художественной культуре, прежде всего, как тенденция синтеза и интеграции различных видов искусства, проявления в искусстве новых синтетических форм, что приводит к становлению принципиально нового типа культуры.

Ключевые слова: синестезия, художественно-творческая синестетичность, интеграция, интегрированный урок музыкального искусства.

The article is dedicated to actualization of the musical art lessons in the theory and artistic practice of the pedagogical education. There are the main components of integration of the artistically-aesthetic disciplines examined in the article. The phenomenon of the artistically-aesthetic disciplines integration plays a role of intensifier of all acquired cognitive skills and abilities, enables to involve the potential of personality and the whole experience of the artistic and pedagogical work. In particular, attention is concentrated on the specific features of the artistically-creative synesthesia as a polymodal phenomenon, which first of all reveals in artistic culture as a tendency of synthesis and integration of different art forms, demonstration of the new synthetic forms in the art, which leads to the formation of the fundamentally new type of a culture. The educational and practical value and actuality are defined by an innovative character, which is associated with synthesis of arts in the context of using synesthesia as the way of expression of emotional state of a human-being. It is worth to state that the synthesis of arts is a powerful tool of the idea expression in the creation of artistic or musical composition. The necessity of this problem stimulates searching for the new ways of development of artistically-creative synesthesia that comes to a level of mental and moral values and humanistic beliefs, which are aimed at the development of the artistic abilities of a personality. The actuality of different forms of art integration is defined by creation of the psychological and pedagogical conditions that provide the individual development of a personality, forming his or her potential artistic abilities in the creative activity. Synesthesical perception allows a person to experience the world around in artistic forms, signs and symbols.

Key words: synesthesia, artistically-creative synesthesia, integration, integrated lesson of musical art.

Постановка проблеми. В Україні інтеграційні процеси є основними принципами реформування освіти поряд з принципами гуманізації та демократизації. В системі інноваційної освіти розробляється і впроваджується безліч навчальних технологій, що базуються на інтегративних підходах. Проте питання, що таке

інтегрований урок, залишається суперечливим, проблема впровадження інтегрованих занять в початковій школі мало досліджена, принцип інтеграції недостатньо відображений у чинних підручниках, учителі, не маючи чіткої системи методичних рекомендацій, вимушені розв'язувати вказані проблеми на емпіричному рівні.

Інтеграційні процеси як один із пріоритетних напрямків збагачення змісту освіти та інтенсифікації процесу навчання спрямовані на цілісний художньо-естетичний розвиток особистості, формування у свідомості індивіда інтегрального поліхудожнього і полікультурного образу світу, пов'язані з використанням інтегративного підходу до викладання дисциплін художньо-естетичного циклу в загальноосвітніх навчальних закладах.

Формулювання мети та завдань статті. Мета статі – науково обґрунтувати теоретико-методичні аспекти художньо-творчої синестезійності особистості в контексті інтеграції мистецтв.

Основними завданнями для досягнення мети є:

- проаналізувати стан досліджуваної проблеми в теорії та методиці музичної освіти;
- розкрити сутність поняття "інтеграція" та виділити його суттєві ознаки;
- визначити характерні особливості художньо-творчої синестезійності особистості в контексті інтеграції мистецтв.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття "інтеграція" було введено в науку в 1857 році англійським ученим Г. Спенсером. Слово "інтеграція" в перекладі з латинської мови означає відновлювання, поповнення, що розкриває стан внутрішньої цілісної зв'язаності диференційованих частин і функцій системи, як вища форма взаємодії, особливість якої виявляється у взаємопроникненні елементів, переходу в іншу якість. На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної науки це поняття розглядається дослідниками як:

– важлива риса сучасної науки; не тільки нова її організація, а головне – внутрішній її стан, єдина умова адекватно відобразити новий предмет дослідження, відбиваючи при цьому всі його сторони одночасно в їхньому зв'язку [1, с. 35];

– об'єднання елементів, що супроводжується ускладненням і зміцненням зв'язків між ними [1, с. 47];

– взаємозв'язок наук і наукових знань, їхня взаємодія завдяки використанню спільних ідей, засобів, прийомів дослідження навколишньої дійсності, тобто ущільнення знань у постійно вдосконалених формах пізнання і вираження пізнаного [1, с. 184].

Ми розглядаємо інтеграцію (лат. *integratio* – відновлення, поповнення, від *integer* – цілий) як поняття, що означає стан або процес ідентифікації, поєднання окремих наук або їх диференційованих частин.

Інтегрований урок музичного мистецтва як урок поліхудожньої діяльності має на меті, по-перше, суто музичний розвиток дітей, по-друге, їх загальний світоглядний розвиток, філософічне мислення. Такі науковці, як І. Бех, М. Вашуленко, К. Гуз, В. Загвязинський, М. Іванчук, В. Ільченко, І. Козловська, Ю. Мальований, Ю. Самарін, на сучасному етапі дослідження вирішували питання сутності інтеграції в освіті, її види та форми організації в навчальних установах. У контексті означеної проблеми на особливу увагу заслуговують дослідження, в яких обґрунтовано ідею цілісного (інтегративного) впливу різних видів мистецтва на молодших школярів (Е. Белкіна, Н. Аніщенко, Л. Масол, Л. Ващенко, О. Рудницька, Г. Падалка, Г. Тарасенко та ін.).

Виклад основного матеріалу. Особливість художньо-творчої синестезійності полягає в тому, що це явище проявляється в художній культурі, насамперед, як тенденція синтезу та інтеграції різних видів мистецтва, прояву в мистецтві нових синтетичних форм, що призводить до становлення принципово нового типу культури. В той же час синестезія – це психічний феномен, властивий людині тією чи іншою мірою. Зараз окреслилася наступна тенденція розвитку проблеми синестезії – виходячи за межі інтересів окремих наук, перетинаючи кордони різних синтетичних мистецтв, дана проблема поступово стає загальноестетичною.

Синестезія, або співвідчуття, викликана інтеграцією мистецтв, має на меті створення передумов для різнобічного розгляду певного об'єкта, поняття, явища,

збагачення уяви та розвитку світосприйняття. Міжсенсорні асоціації, які виникають у суб'єкта внаслідок взаємовпливу візуальних, слухових та інших образів мистецтва, зумовлюються інтегративною природою конкретно-чуттєвого осягнення їх художнього смислу. Найбільш яскраво синестезія виражена засобами художньої літератури, особливо поезії, яка стимулює фантазію в цілому: слово активізує візуальні й слухові параметри сприймання образу. Для мистецтва живопису, статичного за своєю формою, також характерна синестезійність: художник передає динаміку зорових образів засобами мазка (текстури), композиції, і, як наслідок, картина "звучить". Внутрішня синестезійність значною мірою притаманна й музиці. Найчастіше сенсорна інтеграція звукових образів пов'язана з "візуалізацією" музики, яка має здатність передавати пластику, рух, колір, світло тощо, адже асоціативні відчуття людини спираються на її життєвий досвід, у якому звукове невіддільне від інших відчуттів у цілісному сприйнятті.

Таким чином, надаючи мистецтву форм, фарб, звуків, ми робимо навчання доступним. Використовуючи на уроці музичного мистецтва можливості літератури й поезії, образотворчого мистецтва, пластичної діяльності, художньої праці, вчитель формує у дітей не тільки навички музичної діяльності, розвиває не лише музичні здібності, він природно вводить особистість у світ звуків, відчуттів, почуттів, явищ, подій і вчинків, які і складають цілісну картину світу, дають синтетичне уявлення про всесвіт.

Музичне мистецтво є одним із видів мистецтв, який і становить основний зміст предмета. Разом з літературою і образотворчим мистецтвом складають художньо-естетичний цикл. Отже, музичне мистецтво, література і образотворче мистецтво знаходяться в тісному зв'язку. Тому твори образотворчого мистецтва, художнє слово допомагають передати глибину почуттів, які втілені в музиці. А в свою чергу, музика здатна викликати настрої, переживання, які співзвучні багатьом творам живопису і літератури.

На думку О. Плотницької, інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу надає можливість кожній особистості відтворити погляд на сучасний світ через плюральність та еkleктичність культури, суспільства власного досвіду. Мистецтво допомагає відтворити бачення ідеального світу засобами художнього образу, особливими, тільки даній особистості властивими засобами відтворення дійсності. Кожен вид мистецтва, як правило, відбиває фрагменти дійсності відповідно до власних виразних можливостей. А інтеграція мистецтв може створити цілісну художню модель явища, події, часу, простору, світу тощо [4, с. 90].

Як зазначає в своєму дослідженні Ю. Хайрулліна, звернення до феномену інтеграції дисциплін художньо-естетичного циклу в контексті педагогіки мистецтва можливе за умов: – використання інтеграції як педагогічної технології може бути порівняне з природним засобом отримання інформації, тобто чуттєвим шляхом; – інтегрування дисциплін художньо-естетичного циклу має створити у свідомості особистості художній прототип цілісної картини світу та людини в ньому; – звернення до інтеграції як до принципу освіти додає навчально-виховному процесу структурної єдності та ідейної довершеності, підтверджуючи реальні зв'язки, що існують між галузями знань. Дані зв'язки майже знехтувані традиційною освітньою системою внаслідок автономності програм навчальних дисциплін; – значення феномену інтеграції дисциплін художньо-естетичного циклу не тільки у здатності комбінованого поєднання деяких елементів до гіпотетичного цілого, а в потенції до оновлення змісту освіти та до засобу формування світоглядної системи дитини. За таких умов навчально-виховний процес у загальноосвітньому закладі сприймається як цілеспрямоване прилучення особистості до світових надбань культури та як інтеграція життєвого досвіду дитини з культурним досвідом нації.

Висновки. Таким чином, синтез і взаємодія мистецтв у педагогічному процесі розуміється як особлива форма прилучення особистості до художньої творчості, поліхудожнього сприйняття. Важливо зазначити, що феномен художньо-творчої синестезійності розкриває одночасно і сенс, і значення твору мистецтва, укладаючи в собі семантичну множинність його інтерпретацій, символічний сенс його поезики, виявляючи одночасно стиль і прийоми як виражальні засоби конкретного твору

мистецтва. Таким чином, синестезія є однією з головних естетичних характеристик та основою синтезу мистецтв.

Отже, художньо-творча синестезійність у контексті інтеграції мистецтв утворює цілісне уявлення особистості (включаючи різні рецептори) про певний художній образ. При цьому один психологічний механізм доповнює інший. Музика та література викликає слухові явлення, живопис – зорові, архітектура – просторові, що в цілому утворюють цілісну картину світу, задіюючи при цьому цілу низку почуттів та асоціацій.

Література

1. Галеев Б. М. Содружество чувств и синтез искусств / Б. М. Галеев. – М. : Знание, 1982. – С. 61.
2. Зайцева М. Л. Синестезийное восприятие искусства: теория, методология, генезис : монография / М. Л. Зайцева. – М. : Издательство МГУКИ, 2012. – 401 с.
3. Лукьянец Н. Г. Интеграция цвета и музыки в цветомузыку, её восприятие / Н. Г. Лукьянец // Наука Костанай / КИНЭУ. – 2006. – С. 62–64.
4. Плотницька О. В. Проблема інтеграції предметів художньо-естетичного циклу у професійній підготовці майбутніх учителів музики / О. В. Плотницька // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. – 2003. – Вип. 11. – С. 89–91.